

'כמה חסרון בשדרה ובגלגלת', והשאלה אם כשנוקט התנא סגנון זה כוונתו לדבר שעומד בו או יוצא ונכנס, אבל במאור נקט התנא שיעור במאור גרידא ולא בבית, ואין זה 'כיוצא בו'.

דף לח

ואין לו תוך בכלי שטף דאורייתא בר קבולי טומאה הוא (נראה במקום 'הוא' צ"ל והא) **דומיא דשק בעינן...? – בהנך דחזו למדרסות**. מרש"י משמע שקושית הגמרא היא מדוע גזרו חכמים טומאת משקין בכלי שטף שאין להם תוך, והלא כלים אלו אינם מקבלים טומאה מן התורה [והרי זה כעין גזרה לגזרה, לגזור טומאת משקין בכלים שאין להם טומאה מן התורה].

ומתוך: **'בהנך דחזו למדרסות' – פירוש, מצאנו לפשוטי כלי שטף טומאה דאורייתא, במדרסות, הלכך גזרו חכמים על כל כלי שטף שאין להם תוך, גם אותם שאינם משמשים למדרס, שמקבלים טומאה ממשקים ואין להם אחוריים לחלוקה, כלומר כשנטמא בצד אחד נטמא כולו. וזהו ששנינו בכלים (כה,א) ששלחן ודלפקי וטבלה שאין לה ליזבו, מקבלים טומאה ממשקים טמאים.**

ולפי פירוש זה יצא שכלי זכוכית שאינם מקבלים טומאה מן התורה, ואין בהם מדרס – לא גזרו בהם טומאת משקים כלל.

ואולם הרמב"ם (כלים כה,ג) כתב שפשוטי כלי שטף הטמאים מדרס אין להם אחורים ותוך, שלעולם נטמא כולו, ואילו הכלים שאינם ראויים למדרס יש להם אחוריים ותוך, ואם נטמאו אחוריהן במשקין לא נטמא תוכן (כלומר הצד השמיש), אבל אחוריהם טמאים. ונראה שמפרש קושית הגמרא רק כלפי מה ששנינו שאין אחוריהם חלוק מתוכן, שלא מסתבר להחמיר בזה בפשוטי כלי שטף שאין בהם טומאה מן התורה, ועל זה העמידו בראויים למדרסות שיש בהם טומאה דאורייתא, אבל גוף טומאת פשוטי כלי שטף, גזרו חכמים בכל פשוטי כלי שטף.

והראב"ד (שם), נראה שמפרש הקושיא כמו לפירוש רש"י, שלא יגזרו בהם טומאת משקין כלל. ובתירוץ הגמרא מפרש שרק בכלים הראויים למדרס גזרו חכמים טומאת משקים, אבל שאר הכלים אינם מקבלים טומאה מן המשקים כלל. אלא שצריך עיון כיצד יפרש משנת כלים הנ"ל שמבואר בה שגם שאר פשוטי כלי שטף יש בהם טומאת משקין (עפ"י חדושים ובאורים ח,יז ע"ש. וע' גם באבי עזרי' כלים קמא כה,ב).

פשטות לשון רש"י (בד"ה בהנך וד"ה א"ה) מורה לכאורה כהראב"ד, שגזרו רק בראויים למדרס. ותגדל הקושיא ביותר ממשנת כלים, לפי מה שפרש רש"י שלא היה תלמיד חולק על חזקיה אבי עקש. וצ"ע. וע"ע בכל הענין בחזו"א כלים ג,י; כט, א ב; חדושי רא"ל ח"ב ע.

'הרים של עין...' המשניות בפרק זה מסודרות לפי מיקום המומין בגוף הבהמה מלמעלה למטה; פותח באוזנים, ממשיך בעינים בחוטם ובשפתים, בחטים שבפיו, ואח"כ שונה הזובן הזנב והביצים, ולבסוף שנה כל שברגליו וידיו (עפ"י חדושים ובאורים ח,יט ע"ש. וע' כדוגמת זה בחדושי הרשב"א ב"ק ב: ועוד).

'לבן הפוסק בסירא'. לפרש"י, הסירא היא העיגול הצבעוני המפסיק בין הלבן לאישון השחור, ורק כשנכנס מן הלבן והגיע לשחור הרי זה מום, אבל אם פסק בסירא ולא הגיע לשחור – אינו מום. ואולם לדעת הרמב"ם הסירא הוא הקו המקיף את העיגול הצבעוני, וכל שנכנס מן הלבן לתוך אותו עיגול, גם אם לא הגיע לשחור – הרי זה מום (כן פרש הח"ח בספרו 'לקוטי הלכות' בעין משפט את כ. וכ"כ החזו"א (כה,יב) אלא שצדד שבדק מודה רש"י שפוסל בסירא).

(ע"ב) 'מאי הריסי? אמר רב פפא: תורא ברא דעינא' – הוא העפעף. וכמו שמתרגם התרגום ושבו העבים אחר הגשם – ריסי עיניך יהון זלגין דמעין כעננין' (עפ"י הערוך; רבנו גרשום ועוד).
ולעתים קורא 'ריסים' לשערות שבעפעף, כשימוש המקובל כיום, (כדלהלן מג: 'ושנשרו ריסי עיניו', ובתוס'. ואולם ע"ש ברש"ש).

'וסימנך ברקא'. על דברי התוס' כאן, אם מום העובר ע"י רפואה, דינו כמום קבוע או כמום עובר – ע' לעיל לו.

[לולא פרש"י ותוס' היה מקום לפרש 'ברקא' – ברק (כבברכות נט.), שהוא לבן ונראה 'צף' בשמים ולא שקוע. ויתכן משום דמיון ה'דק' לצורת הברק, וגם משום שהעינים נמשלו כעננים כנוכר, לכך הביאו את הברק כסימן לזכור שהלבן הצף הוא מום].

'כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא; אם קודם מעשה אמרה – שומעין לו. ואם לאו – אין שומעין לו'. התוס' כתבו שדוקא כשהוא עצמו צריך לאותה הוראה. ויש סוברים שאפילו אם אין הדבר נוגע לעצמו (ע' במאירי יבמות עז).

ודוקא כשאומר דבר בשם רבו ורבו אינו קיים, שחוששים שמא מתוך שנושא ונותן בהלכה לקיים דבריו, סבור שקבל מרבו כן, אבל כשאומר מסברא והביא ראיה דבריו – שומעים לו (ריטב"א יבמות עז. ודוקא אם הראיה שמביא פשוטה, או שאומר דברים המסתברים מחמת עצמם, אבל בלאו הכי אין שומעים לו שמא מדמה דברים שאינם דומים להדדי. עפ"י רבנו ירוחם; רמ"א יו"ד רמב, לו – כפרוש הט"ז).

'אמר רב: מאי טעמא דרבי יוסי, דכתיב יצא מחלב עינמו – תרבא דעינא איקרי, עינימו סתמא לא איקרי'. נראה שפירוש חלב עינמו כמו שיאמר חלק השמן שבעין, וזה גרם גאוותו. ורצה לומר שהוא שמן ובריא אולם, ויחס הדבר ללבן שבעין לגירוי המליצה, אבל לא הוזכר במקרא רב שמנו אלא זו משמעות המובנת מן המליצה (עפ"י חזו"א כה, יג).

'מתני' מני רבי יהודה היא...' באור מהלך הסוגיא ופרטי ההלכות היוצאות – ע' בחזו"א בכורות כה, ו.

דף לט

'בעי מיניה פנחס אחוה דמר שמואל משמואל... קרי שמואל עליה פסחים בזו בזו. פסחים בגימטריא פנחס (מהגר"א נבנצל שליט"א).

'למאי נפקא מינה, למימעל בפדיונו'. משמע מפרש"י שהפדיון שנעשה בתוך הזמן – ודאי חל, והספק הוא האם חל באותה שעה כיון שהוברר למפרע שבאותה שעה היה בעל מום קבוע, או שמא אינו חל אלא מעכשו.

ונראה שמדובר שעדיין לא נתעכלו המעות, ולכך חל הפדיון עתה אעפ"י שלא חל בשעת הפדיה, אבל אם נתעכלו המעות אי אפשר לפדיון לחול [וכמו לענין פדיון הבן – ע' להלן מט].
וצריך לומר שמדובר כשגילה דעתו שיחול הפדיון כאשר יוכל לחול (עפ"י חדושי הגרז"ס). ויש אומרים אף

ג. מאור שלא נעשה ע"י אדם, כגון שנשבר הכותל מאליה; שיעורו להביא את הטומאה מבית לבית – כמלא אגרוף גדול, אגרופו של בן אבטיח. אמר ר' יוסי: וישנו – לאותו אגרוף – כראש גדול של אדם. נעשה בידי אדם – שיעורו כמלא מקדח גדול של לשכה, שהוא כפונדיון האיטלקי וכסלע נירונית. (יש משערים שהוא לא גדול מ-26 מ"מ. ע' מדות ומשקלות של תורה' פרק קמה). וישנו כמלא נקב של עול (- שבו תוקעין יתד לצורך קשירת רצועות העול. רש"י).

דף לח

נט. כלי חרס וכלי שטף – כיצד הם מקבלים טומאה?

כלי חרס אינם מקבלים טומאה אלא מתוכם (תוכו).

נטמא תוכם – נטמא גבם.

א. התוס' הוכיחו [דלא כרבננו שמואל, ומובא בסו"ס ראב"ן] שמשמאים טהרות במגעם, בין שנגעו

הטהרות בתוך הכלי או בגבו.

ב. בדין מקום החקק שיש לכלי חרס תחתם, נחלקו הראשונים. (ע' בפירוט בשבת טו-טז).

כלי חרס שאין להם תוך – אינם מטמאים.

אין מדרס בכלי חרס.

בטומאות מסוימות, נטמא הכלי בהיסט ללא מגע.

הרמב"ם (אבות הטומאה ז,ג. וע' בהל' כלים יג,ד) כתב שכלי חרס שיש להם תוך, מקבלים טומאת

אחוריים ממשקין טמאים שנגעו בגבם, טומאה דרבנן. אבל רש"י פרש שלא גזרו בהם טומאת

אחורים ע"י משקין טמאים, שהרי אף משקה זב וזבה אינם מטמאים אותם מגבם (וכן דעת

הראב"ד בהל' אבה"ט שם).

כלי שטף (= כלי עץ. וי"א שגם כלי מתכת נקראים כן. עתוס' ור"ג כאן ורש"י חולין כה. ועוד) – מקבלים

טומאה בין מתוכם בין מגבם [במגע בגופם ולא באוירם]. במה דברים אמורים – בטומאה דאורייתא, אבל

בטומאת משקין דרבנן (- משקים טמאים המטמאים כלים מגזרת חכמים, משום משקה זב וזבה), עשו בה חכמים היכר

כדי שלא ישרפו עליה תרומה וקדשים, ולכן אמרו שאם יש לכלי תוך, כשנטמא תוכו נטמא כולו

וכשנטמא גבו – לא נטמא תוכו (אבל גבו טמא כמבואר בברכות נב: וע' שטמ"ק אות ז; מים קדושים), ולא אוגנו

אזנו וידיו.

[ודוקא לחולין ולתרומה, אבל לקדש נטמא גבו נטמא כולו (חגיגה כא-כב)].

כלי שטף שאין להם תוך – כלי עץ (עור ועצם) אינם מקבלים טומאה מדאורייתא. (שהוקשו ל'שק'. ומרבנן

יש להם טומאה בכלים מסוימים), מלבד אם הם משמשים למדרס (מושב, משכב, מרכב). אבל כלי מתכות,

אפילו הפשוטים – מקבלים טומאה.

ובאופן זה שאין להם תוך, אין חילוק בין הצד שמשמשים בו ל'גב' החיצוני הלכך אם נגעו משקים בצד

אחד, נטמא הכלי כולו.

הרמב"ם (כלים כה,ג) כתב שפשוטי כלי עץ שאינם ראויים למדרס, נטמאו אחוריהם במשקין

- אין תוכם טמא. ורק בראויים למדרס אמרו שאין בהם חילוק בין אחוריים לתוך. והראב"ד

סובר (כפירוש המפרשים. ע' משל"מ ועוד) שאפילו גבם אינו טמא. וכן נראה מדברי רש"י

בסוגיתנו.

פרטים נוספים, ע' בשבת טו-טז.

דפים לח – לט (מ)

ס. אלו הם מומי העיין?

מומי העיין: הריס (י"ג: חריץ) של העיין (= העפעף) שניקב, נפגם או נסדק;
דק בעינו – דוק לבן כשהוא צף, או דוק שחור משוקע. ולא להפך (ע' באור הדברים בשו"ת הרדב"ז ח"ה קג);
תבלול – כחוט לבן הפוסק ונכנס לחלק השחור שבעיין. אבל שחור הנכנס ללבן – לא, שאין מום בלבן,
שאינו אלא 'חלב העיין'. כן סתמה משנתנו וכדעת רבי יוסי (וכן נקטו בגמרא להלן מ: בסתם, ע"ש בתוס'). ואילו
רבי מאיר סובר שבכל אופן הרי זה מום, שזהו לשון 'תבלול' – המבלבל את העינים;

'חלזון', המכונה גם 'נחש'; וכן עינב (י"ג: עצב) – הרי אלו מומים;
חורור (= טפות לבנות בעיין. רש"י. וע' רבנו גרשום) קבוע ומים הקבועים – שוחטים על מומים אלו.
איוהו חורור הקבוע – ארבעים יום. דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: שמונים יום. וכן סתמה משנתנו. ר'
חנניא בן אנטיגנוס אומר: בודקין אותו שלש פעמים, בהפרשים שוים דהיינו כל 27 יום (כפרש"י. והתוס'
פרשו בתחילת שמונים יום ובאמצעם ובסופם). ואם המום מופיע במשך זמן זה – הרי זה מום קבוע ושוחטים עליו.
נסתפקו האם מגלה למפרע שהיה קבוע מתחילתו, אם לאו. ונפ"מ לחיוב מעילה לנהנה מפדיונו.

אלו הם המים הקבועים – כל שבדקוהו ע"י אכילת תבואה (שהיא גורם המרפא) ונשאר המום בעינו.
כיצד בודקין – ע"י אכילה מתבואת בית הבעל (– שאינה צריכה תוספת השקיה ע"י אדם) תבואה לחה בזמן הלח,
כלומר באדר וחצי ניסן, ואחר כך יאכל יבש בזמן יבש – באלול וחצי תשרי [ונסתפקו שמא מאכילים
אותו לח ויבש בזמן הלח], מאכילין אותו ממנה כגרוגרת (לכל הפחות) בכל יום בסעודה ראשונה, קודם
לכל אכילה ושניה (וי"מ לאחר שתיה. ערמב"ם וכו"מ; ירושלמי), ותהא אכילה זו בשדה ולא בעיר, וכשהוא
מותר ולא קשור, ועם חברו (שנוקטים בכל הספקות לחומרא);

גלגל עינו (הכולל את הלובן והסירא. עפ"י רש"י. ויש גורסים ברש"י להפך, וכ"ה בפסקי הרי"ד. ולפי"ז המדובר על
השחור שבעיין) עגול כשל אדם; ר' אילא ביבנה חשבו למום, ואמרו לו חכמים: לא שמענו. וב"ד שלאחריהם
אמרו: הרי זה מום (להלן מ).

להלכה הרי זה מום. וסתם הרמב"ם ולא חילק בין אוכמא לצייהרא. (וע' לח"מ; ליקוטי הלכות בעיין

משפט');

יבלת בעיין; לפרש"י, אם בשחור שבעיין – הרי זה מום גמור ושוחטים עליו. ואם בלבן; אם אין בה שער
– אין זה מום כלל (שהרי אין בה עצם). ואם יש בה שער – אינו נשחט על מום זה אבל אינו קרב על
המזבח, אלא ממתנינים למום אחר (עפ"י הסוגיא להלן מ: כגרסה שלפנינו וכפרש"י. וכ"ג ר"ג וראב"ד).

מהרמב"ם (איסורי מזבח ב,ב) משמע שאם יש בה שער אפילו בלבן שוחטים.

ולגרסת התוס' והרא"ש (ע' דברי חמודות שם), חילוק זה אם יש שער אם לאו, מדובר בשחור
שבעיין, שאם יש שער הוי מום גמור, ואם לאו – אין שוחטים לא במקדש ולא במדינה, אבל
בלבן אין היבלת פוסלת כלל.

עין הגדי האחת שהיא גדולה כשל עגל, או קטנה כשל אווז – הרי זה מום (משנה מ: וע"ע לעיל ג).

דפים לט – מ

סא. א. אלו הם המומין שבחוטם?

ב. אלו הם מומי השפתים, הפה והלחיים?